

МАКРОМОЛИВАЛASH VA MOЛИYAVIY INKLYUZIVIYADA PAYDO BO'LGAN MUAMMOLAR VA RAQAMLI IQTISODIYOTNI RIVOJLANISHINI XUSUSIYATLARI

Muradov Botir Xayat

*I.A. Karimov nomidagi Toshkent Davlat Texnika Universiteti, Muhandislik
tehnologiyalari fakulti, sanoat iqtisodiyoti va menejmenti kafedrası, mustaqil
izlanuvchisi. Tel.: (+998)93-468- 37-77, e-mail: shaklaser@gmail.com. Botir X.
Muradov 0000-0001-8138-0073*

Мурадов Ботир Хаят

*Независимый соискатель кафедры промышленной экономика и
менеджмент, факультет инженерных технологий, Ташкентского
государственного технического университета им. И.А. Каримова, г.
Ташкент. Tel.: (+998)93-468- 37-77, e-mail: shaklaser@gmail.com.*

Botir X. Muradov 0000-0001-8138-0073

Muradov Botir Hayat

*Independent applicant of the Department of Industrial Economics and
Management,*

*Faculty of Engineering Technologies, Tashkent State Technical University named
after I.A. Karimova, Tashkent city. Tel.: (+998)93-468-37-77, e-mail:
shaklaser@gmail.com.*

Botir X. Muradov 0000-0001-8138-0073

Ташкентский Государственный Экономический Университет.

Проф. Карриева Якутхан Каримовна.

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti.

Professor Karriyeva Yakutxon Karimovna.

Raqamli iqtisodiyot bu ishlab chiqarish kompleksi insonlar uchun qulayliklarni ta'minlaydigan mahsulot va xizmatlarni yaratadigan virtual muhit bo'lib, raqamli texnologiyalardan foydalangan holda iqtisodiy ishlab chiqarish tizimidir. Shuningdek, raqamli iqtisod rasmiylashtirilishi mumkin bo'lgan barcha narsani qamrab olishi mumkin, ya'ni mantiqiy sxemalarda namoyon bo'ladi. Hayotning o'zi esa bu "narsalarni" ishlab chiqarish, tarqatish, almashtirish va iste'mol qilish tizimiga aylantirishga imkoniyat yaratadi. Haqiqatdan ham insonning ruhiy haqiqatida joylashgan dunyoning virtual qismidan oldin ishlab chiqarish kuchi bo'lmagan, yangi g'oyalar va mahsulotlar yaratilgan muhit emas edi. Elektron hukumatga doir elementlarni tatbiq etish va raqamli iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash O'zbekistonning yaqin istiqboldagi taraqqiyot rejasidan mustahkam o'rin olgan. Bu,

birinchi navbatda, elektron hujjat almashish ulushini yanada oshirish va davlat xizmatlarining muayyan qismini Davlat xizmatlari markazlari orqali bosqichma-bosqich ravishda elektron shaklga o'tkazish vazifalariga tegishlidir. Telekommunikatsiya infratuzilmasi bu jarayonda muhim vazifani bajaradi va raqamli iqtisodiyotning afzalliklari qaratilib ilmiy ishimizda inobatga olganmiz, shunda raqamli iqtisodiyotga bo'lgan qiziqish jamiyat va iqtisodiyotda ro'y bergan jiddiy o'zgarishlar tufayli sezilarli darajada o'sdi. Raqamli iqtisodiyotning afzalliklari. Albatta, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, zamonaviy texnologiyalarning hayotimizga tadbiiq etilishi har bir inson hayotida ko'plab ijobiy imkoniyatlar berishi mumkin. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi ortidan inson, unga kerakli xizmatdan tezroq foydalanishi, Internet orqali o'ziga kerakli mahsulotlarni arzon sotib olish bilan ko'plab pul mablag'larini tejashi mumkin. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishini boshqa afzalliklari quyidagicha bo'lishi mumkin: ishlab chiqarishda mehnat samadorligini oshishi; kompaniyalarning raqobatbardoshligini o'sishi; ishlab chiqarishdagi harajatlarning kamayishi; yangi ish o'rinlari yaratilinishi; yangi zamonaviy kasblar paydo bo'lishi; kambag'allikni yengish va ijtimoiy tengsizlikni yuqolishi. Bular raqamli iqtisodiyotning bor yo'gi bir nechta afzalliklari xolos. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bizning kundalik hayotimizga ijobiy ta'sir qiladi, oddiy foydalanuvchiga ko'plab qo'shimcha imkoniyatlar beradi va qolaversa, bozorni o'sishi va rivojlanishini ta'minlab berishi mumkin. Raqamli iqtisodiyot keltirib chiqarishi mumkin bo'lgan xavflar: kiber hujum xavfi, shaxsiy ma'lumotlar himoyasi bilan bog'liq muommolar; «raqamli qullik» (millionlab insonlar ma'lumotlaridan keyinchalik ularni o'zlarini tutishini boshqarish uchun foydalanish); ishsizlikni oshishi, axborot texnologiyalarini rivojlanishi va uni tadbiiq qilinishi ortidan bir qancha sohalar va kasblar yo'q bo'lib ketishi mumkin Zamonaviy texnologiyalar va platformalar mijozlar, hamkorlar va davlat tashkilotlari bilan shaxsiy muloqotni minimallashtirish hisobiga korxonalar va jismoniy shaxslarga xarajatlarni qisqartirishga yordam berdi, shuningdek, o'zaro muloqotni yanada tez va oson yo'lga qo'yishga imkoniyat yaratdi. Natijada tarmoq resurslariga asoslangan, raqamli yoki elektron iqtisodiyot paydo bo'ldi. «Raqamlashtirish» so'zi aslida yangi atama bo'lib, innovatsion boshqaruv va ish yuritish jarayoniga IT yechimlarning jalb etilishini, buning samarasi o'laroq esa internet buyumlardan tortib, elektron hukumatgacha bo'lgan barcha tizimlarda axborot texnologiyalarini qo'llashni ko'zda tutadi. Iqtisodiyotning raqamli segmentiga tegishli bosh manba – trakzaksion sektorning o'sishidir. Rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich YaIMning 70

foizdan ortiq miqdorni tashkil etib, davlat boshqaruvi, konsalting va informatsion xizmat ko'rsatish, moliya, ulgurji va chakana savdo, shuningdek, xizmatlar sohasini (kommunal, shaxsiy va ijtimoiy) birlashtiradi. Iqtisodiyot diversifikatsiyasi va dinamikasi qanchalik yuqori bo'lsa, mamlakat ichida va tashqarisida noyob axborotlar aylanmasi shunchalik ko'p, milliy iqtisodiyotlar ichida axborot trafigi esa shu qadar salmoqli bo'ladi. Shu bois ishtirokchilar soni ko'p va IT xizmatlar keng tarqalgan bozorlarda raqamli iqtisodiyot jadal sur'atlarda rivojlanadi. Ayniqsa, bu – transport, savdo, logistika va shu singari internet bilan faol ishlovchi sohalarga cheksiz qulayliklar yaratadi. Ayrim tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, ularda elektron segmentning ulushi YaIMning 10 foiziga yaqinlashib, 4 foiz aholi bandligini ta'minlaydi. Eng ahamiyatlisi, bu ko'rsatkichlar barqaror tarzda o'sib boradi. Sanaot iqtisodiyotiga katta ozgarishlar IT orqali kirililmoqda boshqaruv mexanizmlarini takommilashtirda. Shubhasiz, raqamli iqtisodiyotning samaradorligiga nafaqat axborot texnologiyalarining qamrovi va infratuzilmaning mavjudligi, balki ishbilarmonlik muhiti, inson kapitali va muvaffaqiyatli boshqaruv instrumentlari kabi standart iqtisodiy mezonlar ham ta'sir ko'rsatadi. Binobarin, iqtisodiy taraqqiyot aynan ularga tayanadi, bu esa ushbu mezonlarning raqamli iqtisodiyot rivojlanishida avvalgiday muhim o'rin tutishini bildiradi. Ilmiy shimizda makro darajada assoslab raqamli iqtisodiyot ko'z o'ngimizda yaralmoqda va shuni inobatga olmoqdamiz. Hozir butun dunyo bo'ylab yangi servislar va biznes modellarni yaratish uchun IT instrumentlardan foydalanadigan eski va yangi kompaniyalar aksariyat sohalarda yetakchi bo'lgan kompaniyalarga kuchli raqobat tug'dirmoqda. Prognozlariga ko'ra, yaqin yillarda makroiqtisodiyot «lean production», addiktiv, nano va biotexnologiya mezonlariga tayanadigan ishlab chiqaruvchilarga qattiq bog'liq bo'lishi kutilmoqda. Shu munosabat bilan oqilona boshqaruv uchun zarur hisoblangan axborot ko'lami ham ortib boradi, ishlab chiqarish va fuqarolar muloqoti, biznes va davlat organlarini boshqarish tuzilmasi esa jiddiy o'zgarishlarni boshdan kechiradi. Quyidagilar bunda ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyot yo'lga bosqichma-bosqich chiqish uchun asosiy shart va omillar sifatida ko'rsatilmoqda: axborotlashtirish va davlat boshqaruvi organlari hamda munitsipal xizmatlarni integratsiyalash hisobiga elektron hukumat va raqamli shahar konsepsiyalarini tatbiq etish; yangi texnologik avlodagi mahsulotlarni yalpi ishlab chiqarish (pilotsiz avtomobillar va boshqalar singari); o'ziga xos bezak va qurilish materiallari yordamida «aqli» va ekologik uylarni barpo etishga oid g'oyalarni amalga oshirish; autsorsing, o'zini band etish va boshqalar orqali bandlikning muqobil shakllarini keng targ'ib qilish; muayyan vazifalarni bajarish uchun ishchi-frilanserlarni izlashga xizmat qiladigan professional

tarmoqlarni yaratish. Yuqoridagilar barchasi biznesga ishlab chiqarish va boshqaruvda tovar va elektron xizmatlar integratsiyalanadigan zamonaviy platformalar yordamida xarajatlarni qisqartirishga imkoniyat beradi. Birinchi galda bu masala xizmatlar buyurtmasi integratsiyasi, resurslardan birgalikda foydalanish, kontragentlarni tanlash, elektron savdoni yuritish, to'lovlar va boshqalarga tegishlidir. Makro darajada texnologik raqamli muhit – bu yuridik va jismoniy shaxslar hamkorlikdagi faoliyat uchun butunlay yangi muloqotni yo'lga qo'yadigan «akvarium» hisoblanadi. Axborot texnologiyalari korxonalariga butunlay yangi, yanada jadal ish sur'atlarini o'zlashtirish hamda xizmat va mahsulotlar shaklini xilma-xillashtirishga imkoniyat yaratadi. Bundan tashqari, tadqiqotchilar qisqa saqlanadigan mahsulotlarning bozorga chiqarilishi haqida ham gapirishmoqda. Xizmat ko'rsatish sohasi haqida gapiradigan bo'lsak, axborot texnologiyalari ko'plab kundalik vazifalarni hal qiladi, buning natijasida esa yirik ko'lamdagi amallar tezroq, arzonroq, qulayroq va o'rtadagi vositachilarsiz bajariladi. Elektron savdo, internet-banking va boshqa shu kabi zamonaviy yo'nalishlar kundan kunga rivojlanib bormoqda. Natijada daromadni oshirish uchun aksar sohalarda avtomatik tarmoqli servislar (masalan, sifatli veb-sayt yoki mobil ilova kabi) biznesdagi vositachilar o'rnini egallamoqda. Bizlar tomondan ilmiy ishimizda buning samarasi o'laroq biznes xizmatga belgilangan narxlarni sezilarli darajada tushirishi, makroiqtisodiy yo'nalishda esa yakka ishlab chiqarish va noto'liq bandlik ko'rsatkichlari o'sishi mumkin. Shuningdek, kraudfanding va kraudsorsing kabi yo'nalishlar ham hozirda yangi iqtisodiy texnologiyalar sirasiga kiritilmoqda. Iqtisodchilarning fikriga ko'ra, ayni vaqtda bu kabi o'zgarishlar natijasida qo'shimcha qiymatni chiqarib olish amaliyotiga asoslangan iqtisodiyot hamkorlik va manfaatlarni baham ko'rish («sharing-economy») iqtisodiyotiga almashmoqda. Bu esa bozordagi raqobat o'z o'rnini o'zaro manfaatli kooperatsiyaga va hamkorlikka faol bo'shatishi, shu bilan birga, vertikal muloqotdan o'zaro teng munosabatlar va bir-birini to'ldiruvchi xizmatlarga o'tishiga umid uyg'otadi. Taxminlarga ko'ra, bu servislar sonining ortishi va xizmatlarga doir elektron savdo hajmining o'sishida o'z aksini topadi. Sanoat korxonalarida raqamli sektorning iqtisodiy ahamiyati shu makro darajda iqtisodiyotga bog'liq 50 foizdan ortiq sohalarni keskin o'zgartirib yuboradi. Ushbu qarash axborot texnologiyalari va raqamli platformalar biznes modellarni keskin o'zgartirib, ularning samaradorligini vositachilarni bartaraf etishi va jarayonlarni optimallashtirishiga asoslangan. Misol qilib jahon banki hisob-kitoblari binoan, tezkor internet foydalanuvchilarining 10 foizga ko'payishi yillik YaIM ko'lamini 0,4 foizdan 1,4 foizgacha oshirishi mumkin ekan. Shuningdek,

raqamli iqtisodiyotning mamlakat YaIMdagi ulushi har yili taxminan 20 foizga o'sishi (rivojlangan mamlakatlarda bu ko'rsatkich 7 foiz atrofida) uning ahamiyati belgilaydigan ko'rsatkich sifatida qaraladi. 2010 yilda Boston Consulting Group kompaniyasi raqamlashtirish ko'lamini 20ta mamlakatdan iborat guruh uchun 2,3 trillion dollarga (4,1 foiz YaIM) baholagan. Agar bu tendensiya saqlanib qolsa, 10-15 yildan keyin bunday iqtisodiyotning jahon YaIMidagi ulushi 30-40 foizga yaqinlashadi. Rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda IT sohasida taxminan 1 foiz aholi mehnat qiladi, ushbu sektor ish o'rinlarini boshqalarga solishtirganda nisbatan qamroq yaratadi. Biroq IT yo'nalishining yuksalishi yangi texnologiyalarni o'zlashtirayotgan boshqa sohalarda ish o'rinlarining yaratilishiga turtki beradi (IT sohasida yaratilgan har 1ta yangi ish o'rni uchun yondosh sohalarda 4,9ta ish o'rni to'g'ri keladi). Makro darajada raqamli iqtisodiyotdagi tadbirkorlar va o'zi uchun ishlaydigan insonlarga yangi ufqlarni dadil ochib bermoqda. Ko'pincha IT sohasining rivojiga qo'shilgan hissa iqtisodiyotning rivojlanishi, yangi ish o'rinlarining yaratilishi, odamlar va biznes uchun yangi turdagi xizmatlarning paydo bo'lishi, elektron hukumat loyihalari doirasida xarajatlarining qisqarishiga zamin yaratadi. Shu bilan bir vaqtda, axborot texnologiyalarini tatbiq etishdan hosil bo'lgan umumiy effekt kutilganidan samarasizroq bo'lib chiqadi va bir xil tartibda taqsimlanmaydi. Bu kabi investitsiyalardan maksimal natija olish uchun texnologiyalarning Jahon banki tayyorlagan ma'ruzasida «analog to'ldiruvchilar» deb nomlangan boshqa omillar bilan o'zaro ta'sirini yaxshi tushunish talab etiladi va ular qatorida: faol ishbilarmonlik muhitini qo'llab-quvvatlaydigan hamda biznes va insonlarga raqamli iqtisodiyot texnologiyalaridan raqobat va innovatsiyalar, xarajatlarni qisqartirish, shuningdek, turmush farovonligini oshirish uchun foydalanishga imkon beradigan normativ-huquqiy baza; biznes menejmenti va davlat xizmatchilarida axborot texnologiyalarini qo'llashga doir to'laqonli ko'nikmalar; axborot texnologiyalaridan foydalanish yo'nalishida konsalting xizmatlarini ko'rsatadigan institutlar (davlat va xususiy) o'rin olgan. Raqamli iqtisodiyot hosil qiladigan effektlarni to'liq sanab o'tish ancha murakkab ish, binobarin, elektron servislar va metama'lumotlardan foydalanish imkoniyati iqtisodiy obektlarga taqdim etadigan aloqalarni to'laqonli tarzda baholash ancha mushkuldir. Shu bois axborotlashtirishga sarflanadigan investitsiyalarning muhimligini, ayniqsa davlat darajasida asoslash bir qadar qiyin vazifa hisoblanadi. U yoki bu sohada yaratilgan gigibayt axborotni real holatda har doim ham hisoblab chiqishning imkonsizligi o'z-o'zidan tushunarli hodisadir. Sanaot korxonalarini makro darajada boshqarishda raqamlashtirish – yangi iqtisodiy texnologiyalarning

yoʻldoshi dep inobatga olmoqdamiz bizning ilmiy ishimizda Axborot platformalarini birlashtirish natijasida paydo boʻlgan muloqot modellari yangi iqtisodiy texnologiyalarning (YaIT) paydo boʻlishiga turtki beradi. YaIT – bu tashkiliy boshqaruv tizimlariga biror maqsadga xizmat qiladigan axborot (ma'lumotlar, gʻoyalar va bilimlar) mahsulotlarini yaratish, ularni uzatish, saqlash va aks ettirish uchun yaxlit texnologik platformaga birlashuvchi va iqtisodiy agentlar muloqotiga sarflanadigan tranzaksion xarajatlarni maksimal darajada kamaytiruvchi ma'lumotlarni qayta ishlashga doir har jihatdan yangi «sozlanuvchi» vositalar va metodlar yigʻindisidir. Misol qilib sanoat korxonalarini uchun YaITning asosiy tamoyillari: tubdan yangi biznes modellarni yaratish; har xil IT xizmatlarni oqilona birlashtirish va ulardan foydalanish metodlarini real iqtisodiyot sektoridagi tashkiliy va texnologik jarayonlarda qoʻllash; tranzaksion xarajatlar va ishlab chiqarishda qoʻllaniladigan moddiy resurslarni minimallashtirish. YaIT raqamli texnologiyalar asosida mavjud iqtisodiy realiyalarda rivojlanib boradi. Avvalroq ishlab chiqarish, savdo va moliyaga oid texnologiyalar paydar-pay takomillashib kelgan boʻlsa, hozir yuzaga kelgan YaITlar gorizontol munosabatlarga (oʻz-oʻzini tashkil qilish va singulyarlik), innovatsion tadbirkorlik (oʻz-oʻzini rivojlantirish), axborot muhandisligi (oʻz-oʻzini takomillashtirish) va iqtisodiy jarayonlarning avtoformalizatsiyasiga (avtomatik tuzilish) tayanch vazifasini oʻtamoqda. YaITning chinakam asosini axborotni tizimlashtirish va tahliliy qayta ishlashga moʻljallangan data-markazlar va zamonaviy AT platformalari shakllantiradi. Bunda boshqaruvga doir konsalting va biznes tahlilga aloqador xizmatlarni taqdim qilish yoʻnalishini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Axborot-konsalting xizmatlari va davlat taraqqiyot agentliklari singari yangi institutlar ishbilarmonlik muhitini takomillashtirishning tashkiliy asosi boʻlib xizmat qiladi. Raqamli texnologiyalar va xatarlar inobatga olsak juda assolar hilma hil. Raqamli iqtisodiyotning eng faol drayveri – bu davlatdir. U raqamli iqtisodiyotning asosiy buyurtmachisi va iste'molchisidir. Masalan, Xitoy bu maqsadlar uchun 9 mlrd dollar atrofida mablagʻ sarflagan. Bozor kapitalizatsiyasi 210 mlrd dollardan ziyod boʻlgan Alibaba internet resursi ushbu sarmoyalarning toʻgʻri yoʻnaltirilganini isbotladi. Raqamlashtirishdan maksimal foyda olishni istagan davlat, zaruriy yuqori texnologik maxsulotlarning bozorini yaratishi va uni qoʻllab-quvvatlashi lozimdir. Shu bilan birga, parallel tarzda davlat boshqaruvi, muhim sohalar va korxonalar uchun xususiy ilovalarni rivojlantirgan holda, elektron iqtisodiyotning asosiy platformalarini nazorat qiluvchi instrumentlarni oʻz izmida saqlab qolish ham muhim hisoblanadi. Fikirlashimizcha xususan, Yaponiya texnologiyalarni xarid qilgan boʻlsa-da, ushbu yoʻnalishda

o'zining ishlab chiqaruvchi tarmoqlarini yaratolmagani va texnik ishlanmalar darajasini muttasil yuqori holatda tutolmagani tufayli, raqamli iqtisodiyotdagi yetakchi pozitsiyalarni qo'ldan boy berdi. Janubiy Koreya esa elektron hukumat va elektron vositachilikka (elektron tijorat faoliyati va davlat tender xaridlarini o'tkazish uchun) milliy budjetning 5 foiziga teng miqdorda sarmoya kiritib, har yili 20-25 milliard dollar hosil qilmoqda va xarajatlarni 35-50 baravar qoplaydigan daromad olmoqda. Jumladan, davlat va xususiy sektorda call-markazlarni tashkil qilish, mobil ilovalarni yaratish va davlatga tegishli internet-platformalarni reinjining qilish orqali mana shunday natijaga erishildi. Davlat boshqaruvidagi axborot tizimlari bilan ishlaydigan kadrlarni tayyorlash ushbu sohaning muhim yo'nalishlaridan bo'lib qolmoqda. Misol uchun, o'tgan asrning 70-yillarida Belgiyada davlat organlari xodimlarini o'qitadigan va ular uchun bevosita ish o'rinlarida tizimlarni sozlaydigan mutaxassislarning maxsus mobil guruhlarini (jumladan ixtisoslik o'quv yurtlaridagi o'qituvchilar va talabalar ham jalb etilgan holda) tashkil qilinadi. Raqamli sohaning yana bir nozik jihati shundaki, murakkab raqamli tizimlarni ishlab chiqish va ularni amalda qo'llash jiddiy va mufassal yondashuvni talab qiladi. Sizga noodatiy tuyulishi mumkin, biroq ko'pincha dasturlash (o'zicha) aslida yetarli darajada texnologik hodisa emasdir. Binobarin, sizning vazifalaringizni hal qiluvchi dasturchi ko'p jihatlarda vazifani qanday anglashiga qarab harakat qiladi. Aksariyat axamiyatli yechimlar bu jarayonda izohsiz qoldiriladi, chunki har qaysi taraf ularni o'z-o'zidan tushunarli deb hisoblaydi. Dasturlarga aloqador yondosh hujjatlar ba'zan pala-partish tuziladi. Natijada mahsulot bilan ishlash jarayonida buyurtmachi o'zi buyurtma bergan va yaratilishi uchun pul to'lagan ishlanma ustidan nazoratni qo'ldan chiqaradi. Bunda axborotlashtirish loyihalariga ajratiladigan budjetda garchi g'oyatda muhim bo'lishiga qaramay xizmat ko'rsatishga doir xarajatlar ko'zda tutilmaydi. Raqamli iqtisodiyot butun dunyoni qamrab olishi tufayli, axborotlashtirish va raqamlashtirishga oid har qanday davlat loyihasi kompleks ravishda hamda yagona kodlash tizimi, iqtisodiy va boshqaruvga aloqador axborotni aniqlash asosida o'rganilishi lozim. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishdagi eng muhim jihat va bir vaqtning o'zida eng murakkab bosqich – bu ishbilarmonlik muhitini soddalashtirish hamda odamlar va biznesning davlat bilan muloqotiga sarflanajak xarajatlarni maksimal qisqartirishdir. Shundan keyin tomonlarning davlat va xususiy sektor doirasida tashkilotlararo (multiagent) muloqotni yo'lga qo'yish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Б.Х. Мурадов. Автономная солнечная электростанция для индивидуального использования. Моделирование в программном пакете LTspice. Повышающий преобразователь напряжения. Высшая школа Анхальта. Международная конференция по прикладным инновациям в ИТ (ICAИТ). 2023 год. <https://opendata.uni-halle.de/handle/1981185920/103892>. <http://dx.doi.org/10.25673/101939>

2. Б.Х. Мурадов. Современное состояние развития предприятий угольной промышленности в производстве энергии и факторы, влияющие на них. «Современное состояние развития предприятий угольной промышленности в производстве энергии и факторы, влияющие на них» . // II-Международная конференция сборник научных трудов. - Ташкент., ТошДТУ, 2022 год. 22-23 апреля Ташкент. Страница 484-498. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAAJ:Tyk-4Ss8FVUC

3. Б.Х. Мурадов. О проблемах активизации инновационной деятельности развитие комплекса топливно-энергетических промышленных предприятий Республики Узбекистан. 2022/7/30. Журнал Research And Education. Том-1. Страница 129-135, https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAAJ:UeHWp8X0CEI

4. Б.Х. Мурадов. Шарипов К., The role of innovative, digital, technological, economic and social systems, mining, industrialization and framework strategy "uzbekistan - 2030", Журнал O‘zbekiston Respublikasi Transport vazirligi Toshkent davlat transport universiteti Transportda resurs tejankor texnologiyalar Xorijiy olimlari ishtirokidagi xalqaro ilmiy – texnika anjumani maqolalari to‘plami, 2023 yil 20-21 dekabr, Том-1. Страница 177-182, https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAAJ:-f6ydRqryjwC

5. Б.Х. Мурадов. "Industry 4.0" in land management and socio-economic development strategies of industrial enterprises at the macro level. 2023/12/20, Сборник конференции – Ресурсосберегающие технологии на транспорте, Ташкент -2023, Том - 1. Страница 166-172. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAAJ:hC7cP41nSMkC

6. Б.Х. Мурадов. Шарипов К., Innovations in the economy and public sector: introduction to the problem, Журнал Young Scientist Research Journal Of Karakalpakstan, Том-2, NNUC, 2023/12/7. Страницы 301-308,

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAAJ:IWHjjKOFINEC

7. Б.Х. Мурадов. Икрамов М., Sanaot korxonalarini ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va yer va suv resurslaridan foydalanishning iqtisodiy samaradorligi oshirish yo‘llari. Бухоро 2023/12/5. “Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti” Milliy tadqiqot universiteti Buxoro tabiiy resurslarni boshqarish instituti. Том 1. Страница 267-271.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAAJ:ZeXyd9-uunAC

8. Б.Х. Мурадов. Значение географического доступа для устойчивого развития предприятий тЭК во влиянии на экономику республики узбекистан. Академические исследования в области педагогических наук. Том 3.(7). Страница 250-256. <https://t.me/ares.uz>. ISSN 2181-1385. <https://cyberleninka.ru/article/n/the-importance-of-geographical-access-to-the-sustainable-development-of-the-enterprise-of-the-fuel-and-energy-complex-in-the-impact>

9. Б.Х. Мурадов, К Нурыев, А Чарыева, Д Маммедов. Экономическая характеристика альтернативных источников энергии. актуальные вопросы развития экономики и юриспруденции. Том 1. Страница 162-167. издатель 2022 - elibrary.ru. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:4DMP91E08xMC.

10. Б.Х. Мурадов. Кўмир саноати корхоналарини ривожлантиришнинг замонавий холати ва уларга таъсир этувчи омиллар. 2022/4/12. том 1. III-IV-шуба. Страницы 292-295. Андижон АндМИ, 2022. 6576.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:aqIVkmm33-oC

11. Б.Х. Мурадов. Кўмир саноати корхоналарини ривожлантиришнинг ташкилий иқтисодий механизмларининг самарадордик кўрсаткичлари ва уларни баҳолаш. 2022/4/22. proceedings of the conference ii-international scientific and scientific-technical conference «problems and prospects of innovative technique and technology in agri-food chain» Part 2. Страницы 554-557.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:qxL8FJ1GzNcC

12. Б.Х. Мурадов. Рақамли иқтисодётда кўмир казиб олиш саноати корхоналарининг стратегик бошқариш механизмлари. Iinternational conference on learning and teaching. Том 1. Страницы 515-521. <https://researchedu.org/index.php/iclt/article/view/2028>

13. Б.Х. Мурадов. Роль телекоммуникационных технологий и развитие механизмов индустриальной экономики в отрасли энергоресурсов для добычи угля. Грузинские ученые, том 4.(4) 13 августа 2022, Страница 215–219. <https://doi.org/10.52340/gS.2022.04.04.24>

14. Б.Х. Мурадов. Макро ва микроиқтисодётининг саноат корхоналарини ташкилий иқтисодий механизмларнинг ривожланишида экологияни ўрни керакми? "Роль инновационных методов и технологий в обеспечении экологической устойчивости" международный научный и научно-технический Собрание Сборник. том 1. Страница 161-166. 2022/9/11. Ташкент г.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:4T0pqqG69KYC

15. Б.Х. Мурадов. Интеграциялашган иқтисодий-экологик тизимларда яшил иқтисод ва саноат корхоналарини ривожлантиришнинг ташкилий - иқтисодий механизмларини такомиллашда инновацияларнинг ўрни. Тдту. Тошкент ш. 2022/9/11. Страница 160-167.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:M3ejUd6NZC8C

16. Б.Х. Мурадов. Экономическое развитие факторов, которые влияют на формирование управление механизма промышленных предприятий на анализ действующей политики информационной безопасности. Научный импульс, том 1 (3), Страница 699–706. Россия Москва г. <https://nauchniyimpuls.ru/index.php/ni/article/view/1126>

17. Б.Х. Мурадов. Совершенствование организационно-экономических механизмов развития промышленных предприятий и факторы повышения конкурентоспособности в условиях глобализации. "Moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 2022/11/25. Страницы 177-179. Тошкент ш.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&start=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:K1AtU1dfN6UC

18. Б.Х. Мурадов. Совершенствование организационно-экономических механизмов развитие с инноваций как основа конкурентной стратегии промышленных предприятий.

"Moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 2022/11/25. Страницы 190-193. Тошкент ш.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:Zph67rFs4hoC

19. Б.Х. Мурадов. Стратегический менеджмент как прогрессивное направление организационно-экономических механизмов развития предприятия промышленных предприятий (на примере ао «Ўзбеккўмир»). "Moliya bozorini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, zamonaviy tendensiyalari va istiqbollari" mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 2022/11/25.. Страницы 180-183. Тошкент ш.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:YOfw2qJgpHMC

20. Б.Х. Мурадов., Саидвалиева Ш., Каримов М. Совершенствование методического инструментария планирования производственно- сбытовой деятельности угольных предприятий для повышения производительности. Экономика и управление производством: материалы III международной научно-практической конференции на тему "Проблемы и пути их решения". Сборник статей и тезисов докладов. Страницы 474-476. Ташкент г.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:hqOjcs7Dif8C

21. Б.Х. Мурадов., Каримов М., Ibodullayev Sh. The main trends of digitalization that are changing the electric power industry as the basis of the development of our country. Industrial Economics and management: materials of the III international scientific and practical conference on the topic of problems and solutions. Collection of articles and abstracts. 2023/5/2. Том 1. P 300-303. Uzmu Tashkent.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:0EnyYjriUFMC

22. Б.Х. Мурадов. Источники информации для экспертной диагностики внутреннего экономического механизма предприятия топливно-энергетического комплекса. Industrial Economics and management: materials of the III international scientific and practical conference on the topic of problems and solutions. Collection of articles and abstracts. 2023/5/2. Том 1. P 287-290. Uzmu Tashkent.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:5nxA0vEk-isC

23. Б.Х. Мурадов., Баймирзаев Б.Ж. ЗНАЧИМОСТЬ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ МЕНЕДЖМЕНТА В ПРОМЫШЛЕННОСТИ. Журнал Экономика и управление производством: материалы III международной научно-практической конференции на тему "Проблемы и пути их решения". Сборник статей и тезисов докладов. 2023/5/2. Uzmu Tashkent.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&cstart=20&pagesize=80&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:8k81kl-MbHgC

24. Б.Х. Мурадов., Исаков А. Структура и формы функционирования внутреннего экономического механизма. Журнал «Саннат иктисодиёти ва менежменти: муаммо ва ечимлар» мавзусидаги III халқаро илмий-амалий конференция материаллари Мақолалар ва тезислар тўплами. Том 1. 2023/5/2. Страницы 60-63. Uzmu Tashkent.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:MXK_kJrjxJIC

25. Б.Х. Мурадов., David Teece. Monitoring and diagnostics of organizational and economic mechanisms of the industrial branch. Журнал Industrial Economics and management:

materials of the III international scientific and practical conference on the topic of problems and solutions. Collection of articles and abstracts. Tom 1. 2023/5/2. Страницы 51-53. Uzmu Tashkent. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:3fE2CSJrl8C

26. Б.Х. Мурадов., Баймирзаев Б.Ж. Значимость управленческих решений менеджмента в промышленности. Журнал «Саноат иқтисодиёти ва менежменти: муаммо ва ечимлар» мавзусидаги III-халқаро илмий-амалий конференция материаллари. Мақолалар ва тезислар тўплами. Tom 1. 2023/5/2. Страницы 70-74. Uzmu Tashkent. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:kNdYIх-mwKоC

27. Б.Х. Мурадов. Yoqilg'i energetikasida ishlab chiqarishining asosida texnik-iqtisodiy rivojlanishi. Журнал Нефт ва газ соҳасидаги замонавий инновацион технологиялар илмий мақолалар тўплами республика микёсидаги илмий-техник анжумани материаллари. Tom 1. 2023/5/12. Страницы 309-313. TDTU Tashkent.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:Se3iqnhoufwC

28. Б.Х. Мурадов. Совершенствование социально экономического инструментария планирования производственной деятельности развития механизмов в угольных предприятиях для повышения ее эффективности. Современные инновационные технологии в области нефти и газа. республиканское научно-техническая конференция сборник. Tom 1. 2023/5/12. Страницы 307-308. TDTU Tashkent. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:UebtZRa9Y70C

29. Б.Х. Мурадов., Абдуллаев А. Управления земельными ресурсами и подходы разработки стратегии социально-экономического развития промышленных предприятий регионов. Журнал “Tabiiy resurslardan samarali foydalanishda agroekotizimlar barqarorligining dolzarb muammolari” mavzusidagi xalqaro ilmiy - amaliy anjumani maqolalar to`plami. 2023/12/5. Tom 1. Страницы 41-44. Buhoro sh.

https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:L8Ckcad2t8MC

30. Джованни Федерико., Майкл Спенс., Дэни Родрик., Джованни Ди Бартоломео., Б.Х. Мурадов. Strategies and fundamentals for improving organizational and economic management mechanisms at industrial enterprises. Журнал ICARHSE International Conference on Advance Research in Humanities, Sciences and Education Hosted from Berlin, Germany. Tom 10. Страницы 121-129. Издатель <https://conferencea.org/>. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=Rblwq-kAAAAJ&citation_for_view=Rblwq-kAAAAJ:qUcmZB5y30C